

‘दर्शनमाने मन कामना पुरति’

आम्ही बद्रिनाथ-केदारनाथच्या यात्रेला गेलो होतो. उद्देश माझ्या वृद्ध आईला यात्रा घडविण्याचा होता. पण पत्नी आणि दोन लहान मुलेही बरोबर होती. नगाधिराज हिमालयाच्या प्रथम दर्शनाचा जो अनुभव आम्ही घेतला, तो विसरता येणे शक्य नाही. उत्तर प्रदेश परिवहनाच्या छोट्या बसने पाचसहा कुटुंबं प्रवास करीत होती. राजस्थानच्या एका सनदी अधिकांश्याचा खूप मोठा परिवार, एक बंगाली कुटुंब आणि त्यात आम्ही महाराष्ट्रीय. एकदा ओळखी झाल्यावर सगळा एकच परिवार झाला.

राजस्थानी मंडळी शास्त्रीय संगीताची शौकीन निघाली. बरीचशी मुले-मुली (आणि काही स्त्रियाही) छानच गात होती. शास्त्रीय संगीत, सिनेमा संगीत, लोकसंगीत, भक्तिसंगीत असं खूप काही ऐकायला मिळालं. तीनचार दिवस गेल्यावर इतर सान्यांनाच गाण्याचा, भजने म्हणण्याचा आग्रह सुरू झाला. बंगाली मंडळींनी थोडे रवींद्र संगीत म्हणून वेळ मारून नेली. आमच्यावर पाळी आली तेव्हा काय करायचे ते सुचेचना. मी थड्हेत म्हटलं, “आम्हांला फक्त राष्ट्रगीतच म्हणता येतं. गायला येत नसलं म्हणजे कोरसच म्हणणं चांगलं.” त्यावर माझ्या पत्नीने युक्ती काढली. ती म्हणाली, “आपण आरत्या म्हणूया.” गणपतीची आरती म्हणून झाल्यावर “आणखी-आणखी”चा आरडा ओरडा झाला. मग दुर्गे दुर्घट भारी, लवथवती विक्राळा, दत्ताची आरती याही सगळ्या म्हणून झाल्या. नवल म्हणजे आपल्याकडच्या आरत्यांच्या चालीचे आणि सर्वांनी त्या एका सुरात म्हणण्याचेही खूप कौतुक झाले. गाण्याबद्दल कधी आपली तारीफ होईल, असं स्वप्नातसुद्धा कधी वाटलं नव्हतं. मग इतर मंडळींनी आरत्यांचा अर्थही समजावून सांगण्याचा आग्रह धरला. लहानपणापासून म्हणत आलो तरी त्या आरत्यांच्या अर्थाचा मी कधी विचारच केला नव्हता.

समर्थ रामदासांनी आपल्या प्रासादिक वाणीने श्रीगणेशाचं आणि त्याच्या सामर्थ्याचं इतकं सुंदर वर्णन केलं आहे, की सर्वभर म्हटली जाणारी ‘सुखकर्ता दुखहर्ता’ ही आरती म्हणजे गणेशाची मानसपूजाच आहे. पार्थिव पूजेसाठी केल्या जाणाऱ्या गणेशमूर्तीचे रूप जसेच्या तसे डोळ्यांसमोर उभे राहते. शब्दांच्या उच्चारांच्या लालित्याकडून अर्थाकडे लक्ष गेले म्हणजे समर्थांनी केवढे मूलभूत सत्य या आरतीतून सांगितले आहे, असे वाटते.

सुख निर्माण करून दुःख हरण करणाऱ्या या दैवताची कृपा प्रेमाचाही वर्षाव करते. नुसत्या दर्शनानेच मनोकामना पूर्ण होतात, एवढेच नव्हे; तर नुसते स्मरणसुद्धा पुरेसे होते. विघ्नांची पुसटशी वार्ताही शिळ्हक राहात नाही. असा हा देव आपल्याला भटकायला न लावता आपल्या घरीच येतो. संकटात सहारा होऊन उभा राहतो. निर्वाणीतही तोच रक्षणकर्ता आहे. मग सगळे देवसुद्धा त्याचे वंदन करणारच.

आता आपण काही करणारच नसलो तर विघ्ने येणार कशात ? आणि दर्शनसुद्धा एकाग्र होऊन रत्नखचित फऱ्यापासून रुणझुणणाऱ्या नूपुरांपर्यंत सर्व डोळ्यांत साठवून घ्यायला हवं, तरच स्मरण शक्य होईल. इतर अनेक गोष्टी लक्ष वेधून घ्यायला असतात. गणेश उत्सवात तर जास्तच, तर आरती म्हणताना तरी एकाग्र होऊन दर्शन घेऊ या.

—भीष्मराज बाम
(‘मना सज्जना’ या पुस्तकातून)